

„ПРОФИЛИ НА СЪВРЕМЕННОСТИ“ от ЗДРАВКО ПЕТРОВ

Изд. „Наука и изкуство“, 1973, 194 с.

Книгата „Профили на съвременности“ на Здравко Петров представлява отделни фрагменти от един оригинален критически летопис на нашата съвременна поезия. Отново се срещаме с някои негови любимци, познати ни от предишните му книги — Никола Фурнаджиев, Иван Пейчев, Богомил Райнов, Георги Джагаров, чиито профили авторът обогатява основно, попълва характеристиката им в процеса на тяхното развитие. Присъствуват и нови имена — Елисавета Багряна, Ангел Каралийчев, Христо Радевски, Атанас Далчев, Веселин Ханчев, Блага Димитрова, Димитър Методиев, Павел Матев — поети, към повечето от които авторът не крие своите критически предпочитания и афинитет. Пред нас са тринадесет портрета, някои малко непълни и субективни, но почти всички привлекателни със своето значително вътрешно богатство, артистично вживяване и вроден вкус към поетични ценности.

Новото и хубавото, което забелязваме в творческото развитие на критика, е сериозното засилване и задълбочаване на историята при разгръщане основните черти от профила на поетите. В най-пълноценните портрети, като тези на Христо Радевски, Фурнаджиев и Георги Джагаров, а и някои на поетите от 40-те години наред с експресивната характеристика на творчеството им присъствува социалната и националната съдба на народа ни. Здравко Петров измъква поетите от дълбините на историческите събития и се стреми да ги представи в неподправен, почти достоверен вид. Още в началните фрази критикът търси и намира корените на поетиката на всеки отделен поет в сложната обществена действителност. Прониква в детайлите, които съпътствуват порждането на една поетична фигура, но не потъва в подробности, не загубва основната нишка на сложния път, чиито особености критикът извлича от социално-политическите промени на даден исторически етап. Твърде добре умее да види и открие характерни черти на едно поколение, да проследи своеобразието на различните поетични вълни, породени от един социален тласък. Силно го при-

вличат поетичните изригвания, които са последица от революционни промени.

Най-убедителни са онези моменти, когато критикът разкрива с присъщата си разпаденост диалектичната връзка между поет и общество, между личност и идея, сложното взаимодействие между творческа индивидуалност и национална съдба. Тогава използва с вещина много исторически подробности, прави смели асоциации, улавя наелектризираните революционни трептения, които образуват музиката на някой новороден поет. Изпитва сякаш някаква страст да присъствува на раждането и смъртта на поетичните явления. Тогава Здравко Петров е в стихията си и успява да достигне до оригинални критически прозрения, да вдъхне живот на фигурата, която е сътворил и чието присъствие понякога се усеща съвсем зримо. В такива моменти есеистичното перо на Здравко Петров придобива дълбока социално-историческа подплата, тогава той съвсем не витае в облаците, както може на пръв поглед по някой път да изглежда, а държи съвсем пряка връзка и непосредствено тесен контакт с всички видими и незрими размествания на земните пластове. Обикновено преди да скрои строго индивидуалния костюм на всеки поет, преди да извае отделните черти от профила му, критикът се е взирал най-педантично в средата, която го поражда, изследвайки всички сложни исторически предпоставки, които съпътствуват създаването на поетичния талант.

Още в първата книга на Здравко Петров „Срещи с големи и малки“ (1962) има статия, посветена на Никола Фурнаджиев, озаглавена „Потоктът е вече в равнината“, от която разбираме колко трайно и властно е навлязла поезията на автора на „Сватба“ в съзнанието на критика. Оттогава той сякаш непрестанно лепи и допълва монументалния образ на този самобитен български поет. От времето на критическата му младост до днес тъмната сянка на Фурнаджиев държи в магнетичен плен нашия критик. На места той понякога хиперболизира неговото значение, което иде от преклонението пред особения талант на Фурнаджиев. Но същевременно Здравко Петров успява да направи много тънка и точна характеристика на певеца на Септемврийското въстание. Особено е силен в паралелите, когато го съпоставя с Радевски, Каралий-

чев и Багряна. Той на никого не прилича и тъкмо това изглежда за Здравко Петров е най-привлекателно — участта на поет-единак, който никому не подражава и остава без следовници. Това е малко странна и не-привлекателна съдба. Фурнаджиев привлича като че ли най-вече със своята несравняемост. Съвсем вярно е наблюдението на Здравко Петров след една московска среща за разминаването на Фурнаджиев с Анна Ахматова. Този поет остава с нещо непроницаем и непонятен дори след проникновения портрет на Здравко Петров. Неговите стихове трудно привличат с дисхармоничната си революционна музика, която мъчно се поддава на стилистическо обяснение. Фурнаджиев се разминава с много поети, не само с Анна Ахматова. Той стои самотен и изолиран. Неговата виталност е мрачна и потискаща, не е като у Багряна ведра и жизнерадостна. Дори сравнението с Яворов е по-скоро външно. Затова по-точно са преденките на критика, когато показва различието на поета от останалите, когато предава горещия му и малко зловещ полъх от ранните му стихове. Много вярно е доловено фурнаджиевското поетично виждане: „той улавя с всичките си сетива мъзната сила на революционната стихия“. Едновременно с главните особености в поезията на Фурнаджиев критикът пресъздава с верни штрихи ритъма на събитията, които стават причина за появата на такава поезия. У Фурнаджиев поетичният талант избухва по време на кървавите септемврийски нощи. Погромът слага отпечатък върху неговата странна поезия, пропита с тълена на конници, изпълнена със сенките на черни биволи. Творческият път на Фурнаджиев е по своему драматичен — той участва в поезията през 20-те, 30-те и 60-те години, през останалото време той има мъчителни паузи.

Интересни са разсъжденията на Здравко Петров за особеностите на фурнаджиевския реализъм. Критикът правилно съзира и посочва деформаторското начало у този поет и признава трудността да се дефинира реализмът на Фурнаджиев. Нарича неговия реализъм символичен, условен, психологичен, липсва може би само определението натуралистичен. В този реализъм наистина има нещо ирационално, нещо от националния дух през вековете, което стъпва и не предразполага да го приемеш цяло. И това „нещо“ може би идва от имажинизма, защото Фурнаджиев откликва съвсем по своему на призива на Гео Милев за оварваряване на поезията. Сложният драматичен творчески път на Фурнаджиев протичава според Здравко Петров дори в похватите, чрез които поетът изобразява луната — винаги в подчертано реалистичен план, но в периода на своята младост с много експресивност, а по-късно, в своя заник в уморени, бледи тонове и с лека меланхолия. Особеностите на поетичната съдба

на Фурнаджиев подтикваат Здравко Петров към размисъл за съдбата на поетите, а също така за пролетта и есента в творчеството на всеки голям поет. Всичко е винаги твърде индивидуално, но обикновено пролетното избухване е неповторимо, а есенното примирение навява тъга.

Творческият път на Фурнаджиев е особено контрастен с този на Христо Радевски и Здравко Петров строго индивидуализира пътищата на тяхното развитие. Историческите събития, които слагат начало на техния поетичен заряд, дават отпечатък върху цялостното им по-късно творчество. Над Фурнаджиев тежне кървавият отблясък на погрома, а Радевски се оформя и закръмя като поет по време на пролетарския подем у нас през 29—34-та година. Всичко това Здравко Петров е изяснил със завидна дълбочина, ерудиция и изчерпателност.

Един от най-пълнокръвните и значителни портрети в книгата е този на Христо Радевски. Развитието на Радевски като поет е извънредно интересно и поучително, защото представлява школа и образец за честна и безкомпромисна пролетарска поезия. В неговия път няма лъкатушения и зигзаги, той само крачи напред и се усъвършенствува. Началото е малко бледо, но характерно е настъпателната си пролетарска войнственост. Христо Радевски е много благодатна тема за писане на портрет, защото е жива история на българската пролетарска поезия, съдържа в себе си почти всички силни и слаби моменти от нейното прогресивно развитие. Здравко Петров има заслугата, че разкрива в този внушителен свой портрет нещо от тайната за вечната младост на поета Христо Радевски. Тя се крие, изглежда, в неговото праволинейно и равномерно развитие, където няма внезапни избухвания, а бавно и сигурно разцвята таланта. Пресъздадена е от критика цялата пъстрота на епохата, в която се оформя Радевски като творец, влиянията, които претърпява и самостоятелният оригинален облик, който постепенно естествено придобива. Тук срещаме много интересни хрумвания и паралели. Засегнати са и денните преводачески качества на Радевски още в процеса на оформянето му като поет, посочено е доминиращото влияние на Маяковски. Твърде нашироко се занимава Здравко Петров и с особеностите на сатиричния талант у Христо Радевски, тук са изказани редица верни мисли, но, струва ми се, че има известна претрупаност от сравнения.

Много вярно е набелязана перспективата в развитието на Радевски. Ранните увлечения в пролетарската лирика на Радевски са поднесени с разбиране на фона на тогавашните исторически събития. Сякаш цялата история на поема на пролетарското и революционно движение намира вярно отражение и се оглежда в поезията на Радев-

ски. По своята цялост и красота това явление е рядко щастливо и интересно. То вдъхва уважение. Критикът е разкрил съвсем точно мястото на този поет в историята на нашата литература, като го отделя от други негови събратя — Каралийчев, Разцветников, Фурнаджиев, съвсем внимателно и деликатно е посочил различията на Радевски от Смирненски, като обяснява историческите процеси, които влияят независимо от всичко друго за различията между поетите.

Наред с цялото богатство и пестротата, с които е изпъстрен портретът на Радевски, в последната част се чувствава известна незавършеност и непълнота. Здравко Петров не се спира достатъчно на сегашното богатство в творчеството на този наш съвременен поет. Неговите много талантливи „късни“ стихове, преводи, статии и спомени не са разгледани. Днешната фигура на Радевски е само едва загатната и може би критикът ще се върне отново към този пролетарски поет.

След любимците на Здравко Петров от 20-те години, където не на последно място трябва да отбележим профила на Ангел Каралийчев, идва поколението на поетите от 40-те години, към които критикът има подчертан откошен афинитет. Тук са Иван Пейчев, Валери Петров, Ал. Вутимски, Божидар Божилов, Богомил Райнов, към някои от които критикът неведнъж се връща. Може би най-интересна и с по-новото си и вярно осветление сега е пресъздадена фигурата на Богомил Райнов. По-рано критикът пишеше само за ранния Богомил Райнов, сега доразвива неговия портрет, обръщайки се към повестта му „Пътища за нийде“. Напомнят се интересни подробности за Богомил Райнов като личност и писател. Постепенно добиваме странното усещане, сякаш критикът сладкодумно бесежда с нас и разказва любопитни факти, в резултат на което доста осезаемо и отблизо се чувствава сложното и противоречиво развитие на Богомил Райнов, неговият „активен песимизъм“.

Когато говорим за поколението на писателите от 40-те години, Здравко Петров винаги се чувствава в свои води, за това време той има някакви свои детски спомени и винаги му прави удоволствие да ги изчерпва, да се вживява в тяхната драма, не му омръзва да ги анализира. И почти винаги, връщайки се към този период, той успява да прибави по някое ново интересно зрънце. Не е така с поезията на Веселин Ханчев и Атанас Далчев, там наред с верните интересни наблюдения се чувствава и известно разминаване. С Багряна и Блага Димитрова случат е по-различен — тук има много пропуски, непълноти, повтаряемост и фрагментарност, но има и находчиви преценки, оригинални паралели и характеристики.

Портретът на Георги Джагаров е между най-сполучливите, най-цялостно и монолитно изградени портрети в книгата на Здравко Петров. Самият той е някак кръвно свързан с изявата си като критик със събитията около Априлския пленум, където са и корените на Джагаровата поезия. Здравко Петров е критик-романтик, който вярва в най-хубавото, създадено от поетите, стреми се да го обясни, свързва го пряко с политическите събития от даден период. Джагаров е изглежда неговият най-голям любимец, защото критикът открито заявява своето пристрастие и защото единствено на него се осмелява да пророкува, като заявява, че поетът няма да издържи дълго на своето мълчание и пак ще пропише стихове. Здравко Петров сякаш иска да му внуши част от своята вяра и в това има нещо високо благородно, което припомня духа на Белински. Портретът на Джагаров съдържа много смели и верни мисли, критическа страстност и горене в доказване на истината, усеща се полъхът на размразяването на духовете в нашия живот след 1956 г.

Поезията е била винаги най-точен и бърз реагент на всички политически трусове и промени — тази основна мисъл Здравко Петров още веднъж доказва чрез творчеството на Георги Джагаров. През незабравимата пролет на 1956 г. се активизира нравствената съвест на комунистите и стиховете на Джагаров, както и пиесата му „Прокурорът“ стават най-ярък изразител на този обновителен процес. Тук, в поколението на априлците, е и самият Здравко Петров. И той е разисквал пламенно заедно с Минко Николов и Джагаров през тези незабравими дни. И затова толкова много му е близка и го възнува поезията на Джагаров и така много му се иска да не секне неговият поетичен талант.

Първите години на социалистическа България крият също някакво специално очарование за Здравко Петров. Без да ги идеализира, там той също плува в свои води, защото в онези ранни пламенни години е заключена неговата ремсова младост и студентството му. Там е и младостта на някои от поетите, включени в „Профили на съвременници“. Поколението на поетите от тези години критикът разглежда и в малко мемоарен стил. Това оживява портретите, придава им аромат на достоверност. С няколко шрихи само са охарактеризирани авторите, които веднага след Девети септември съставляват младата ентузиастична армия на поети-граждани, които спазват свято принципа: „поет можеш да не бъдеш, но гражданин си длъжен да бъдеш“. Тук са Давид Овадия, Добри Жотев, Димитър Методиев, Блага Димитрова и др. Тук е и Павел Матев, за когото Здравко Петров пише с особена живост и разбиране. От цялото това поколение най-изненадващо е неговото развитие. Последните дълбоки пое-

тични изповеди не могат да не развълнуват критик като Здравко Петров, който винаги се стреми да върви по горещите дири на поетическите събития.

Творческото неспокойствие е било винаги отличително качество в критическата практика на Здравко Петров. Нека му пожелаем да не го загуби, навлизайки в годините на зрелостта.

Ваня Бояджиева

БЪЛГАРСКАТА КНИГА В ЧЕХОСЛОВАКИЯ

Ние днес сме свидетели на нови успехи в културния обмен между Чехословакия и България, които отговарят на нуждите в развитието на нашите социалистически култури. Този подем, който е характерен за сегашния период, началото на 70-те години, е особено важен за чехословашката култура. В резултат на кризата в нашето общество в края на 60-те години проникнаха в културата — както е известно — елементи на деструкция. През последните години средствата на културната политика обновиха и задълбочиха културната си функция в социалистическото общество. Това важи и за издателската политика, която служи днес на нуждите на нашето социалистическо общество и неговата култура.

Книгоиздаването в социалистическа Чехословакия е насочено преди всичко към произведенията на художествената литература и обществените науки, които са социалистически ангажирани и се намират на високо научно и художествено равнище. Отговаряйки на тези критерии, преводческата и издателската практика се насочват предимно към разпространяването на най-добрите произведения на социалистическите литератури и теоретичната и научната литература, която изхожда от марксистко-ленинската методология.

Българската художествена и научна литература заема важно място в нашия литературен, културен, научен и обществен живот, оказва върху него активно влияние със своите художествени и познавателни стойности. Тя участва в създаването на здрава творческа атмосфера, допринася за усиления на целия наш културен фронт, които се отличават със задълбочаването на задачите на културата в процеса на изграждане на едно зряло социалистическо общество.

Такова значение имат преди всичко изданията, излезли през последните години във връзка с 90-ата годишнина от рожде-

нието на Георги Димитров. Нашите издателства продължиха една традиция, която датира още от огромния отзив на Лайпцигския процес в Чехословакия, от отзвук на историческия доклад на Димитров пред VII конгрес на Коминтерна и неговата дейност като генерален секретар на тази световна организация на революционното работническо движение.

Още през 30-те години в чешки и словашки превод бяха издадени много от речите, писмата и други материали на Димитров: „Моят затвор“, писма и протоколи от периода на Лайпцигския процес, „Защитата пред хитлеристкия съд“ с увод от Зденек Нейедл, Прага, 1934, „За обединяване на трудещите се срещу фашизма“, Прага, 1935 (на словашки), „Народният фронт в борбата срещу фашизма и войната“, Прага, 1937 (на чешки), „Две години от героичната борба на испанския народ“, Прага, 1938, и др.

По-цялостна представа за приноса на Димитров за развитието на революционното работническо движение и творческия марксистко-ленинският предложиха на нашите читатели следвоенните издания: „Избрани речи и статии“, Прага, 1950; „След Мюнхен, единен фронт на международната пролетарият“, Прага, 1951; „За литературата, изкуството и науката“, Прага, 1952; „Димитров за младежта“, Прага, 1950; „България по пътя на социализма“, Прага, 1949; „Димитров пред фашисткия съд“, Братислава, 1958; „История на българската комунистическа партия“, Прага, 1962, и др. Излязоха и литературни произведения за Димитров, като книгата на Камен Калчев „Син на работническата класа“ (Братислава, 1950 и 1952) и Биографията на Димитров (Прага, 1948). Всички тези издания, както и следващите запознаха чешкия и словашкия читател с личността на Димитров. Трябва да отбележим и това, че книгите, издадени на чешки и словашки, често стават собственост на цялата чехословашка културна общност, на чешките и словашките читатели, което произтича от близостта на двата официални езика в Чехословакия. Може да се каже, че благодарение на резултатите от преводческата и издателската инициатива в двете национални култури читателите в Чехословакия имат една цялостна представа не само за делото и личността на Димитров, но и за литературата и науката, за историята и успешното напредване на България по пътя на социализма.

Това богатство на преводната литература се разрасна, както вече посочихме, в настоящия важен период за чехословашката култура и общество с изданията по случай годишнината на Димитров. Излязоха най-обширните досега „Избрани речи и статии“ на Димитров на чешки и словашки (Прага, Братислава, 1972), „Спомени за Димитров“ (Братислава, 1972), „И все пак тя се върти“ (Братислава, 1972), две издания със стихове